

Ergoterapeututdanningen i Tromsø fyller 30 år

EN BÆREKRAFTIG JUBILANT

Av Vår Mathisen, Gunn Nilsskog, Marianne Olsen, Astrid Vekve Nymo, Lene Angell Åsli, Mari Hepo-oja & Rita Jentoft

Vår Mathisen er førsteamanuensis ved Norges arktiske universitet (UiT). E-post: var.mathisen@uit.no

Gunn Nilsskog er universitetslektor ved Norges arktiske universitet (UiT).

Marianne Olsen er universitetslektor ved Norges arktiske universitet (UiT).

Astrid Vekve Nymo er studieleder ved Norges arktiske universitet (UiT).

Lene Angell Åsli er førsteamanuensis ved Norges arktiske universitet (UiT).

Mari Hepo-oja er høgskolelærer og masterstudent ved Norges arktiske universitet (UiT).

Rita Jentoft er dosent i ergoterapi ved Norges arktiske universitet (UiT).

Sammendrag

Ergoterapeututdanningen i Tromsø fyller 30 år i 2020. Ergoterapeututdanningen har oppfylt en av intensjonene med utdanningen ved at befolkningen i vår region har fått et mer likeverdig helsetilbud på linje med resten av landet. Vi er en liten og eksklusiv utdanning med forholdsvis små kull og få lærere. Studentene kommer fra hele landet, og studentmålinger viser at studentene trives og har godt læringsutbytte av å være her. Vi har godt med søknader til studieplasser. Etablerte vitenskapelige ansatte er aktive bidragsytere innen forskning og fagutvikling. Dette er grunnleggende faktorer for bærekraftig utdanning. Men i hvilken grad retter utdanningen fokus på studenters kompetanseutvikling i lys av FNs bærekraftsmål? For å belyse dette spørsmålet har et samlet lærerlag analysert og drøftet dagens emnebeskrivelser med læringsutbytte og vurderingsformer tilknyttet pedagogiske opplegg. Gjennomgangen har bevisstgjort lærerlaget om hvordan vi i enda større grad kan fremme studentenes bærekraftige kompetanse.

Nøkkelord: bærekraftig utvikling, ergoterapeututdanning, pedagogikk, PBL

Det er ingen interessekonflikter knyttet til innsendte manuskript.

Ergoterapi bidrar til samfunnets globale helse og fremmer menneskers rett til å engasjere seg i meningsfulle, målrettede virksomheter, uavhengig av medisinsk diagnose, sosialt stigma eller fordommer (Shann et al., 2018). Dette fordrer at utdanningstilbud inkluderer FNs bærekraftsmål i undervisning med fokus på både regional, nasjonal og global helse, omgivelser, fattigdom, vekst og sosial ulikhet. Utdanning og forskning må fremskaffe kunnskap og gi kompetanse som er rettet mot borgernes og tjenestenes behov.

Gjennom denne artikkelen vil vi belyse og reflektere over i hvilken grad ergoterapeututdanningen ved UiT Norges arktiske universitet vektlegger bærekraftig utvikling nasjonalt, regionalt og globalt i undervisningen. Samtidig vil vi presentere oss, jubilere og feire våre 30 år som ergoterapeututdanning i nord, og reflektere over hvordan utdanningen kan bli mer bærekraftig i framtiden.

Nord-Norges ergoterapeututdannings pedagogiske profil presenteres før gjennomgang av pedagogiske innhold i studiets emner. Fokus rettes mot læringsformer som kan styrke studentenes bærekraftige kompetanseutvikling.

GLOBAL BÆREKRAFTIG UTVIKLING

Begrepet bærekraftig utvikling ble først brukt i rapporten «Vår felles framtid» (1987), skrevet av verdenskommisjonen for miljø og utvikling, ledet av Gro Harlem Brundtland. Bærekraftig utvikling er en plan for framtiden, for planeten vår og alle oss som bor på den. Målet er å gjøre verden til et bedre sted for alle mennesker som lever nå, uten å ødelegge

FNs medlemsland har vedtatt 17 bærekraftsmål.

for dem som kommer senere. Selve begrepet bærekraft betyr forandring. Når noe utvikler seg, skjer det en forandring. I 2015 ble 2030-agendaen med 17 bærekraftsmål vedtatt av alle FNs medlemsland. Selv om 14 av FN-målene har med helse å gjøre, handler bærekraft ikke bare om helsesektoren, men også om økonomi- og samfunnsperspektiv. Kostnadene innen vestlig spesialisthelsetjeneste stiger til himmels. Gapet øker mellom dem som trenger helsehjelp og færre arbeidstakere. Pågående koronapandemi viser at vi ikke kan ignorere bærekraftige utviklingsmål knyttet til ulikhet i helse. Prioriteringer og utforming av helse-tjenesten henger sammen med hva som skjer i resten av verden, påpeker Creek (2015).

Et sentralt prinsipp i 2030-agendaen er at «ingen skal utelates». Det betyr at utsatte og utstøtte mennesker og grupper (som eldre, personer med funksjonsnedsettelse, personer med alvorlig rus og/eller psykiske lidelser, flyktninger, fattige i verden) skal inkluderes i utviklingen (Regjeringen 2020). Miljø, økonomi og sosial utvikling må ses i sam-

menheng. God helse, anstendig arbeid, inntekt og bærekraftige byer og samfunn henger sammen, også globalt. Dette krever samarbeid, kreativ innovasjon og nye digitale løsninger (Regjeringen 2020). Morgendagens helsearbeidere må ha endringskompetanse og være innovative og fleksible, ressursutløsende og livslang lærende (Helse- og omsorgsdepartementet 2011).

Nordkalotten er multikulturell, hvor samiske, kvenske, finske, russiske og norske innbyggere har levd, og fremdeles lever, side om side med nye landsmenn og besøkende. At mange samer fremdeles opplever forforskning, er sentralt å problematisere (Mathisen & Sørly 2020). Tromsø, Nord-Norges største kommune med nærmere 77 000 innbyggere, er innrammet av vakker natur, strategisk plassert i nordområdet. På den ene siden har vi et velutviklet velferdssamfunn, på den andre siden mennesker som faller utenfor. De faller ut av skolen, utenfor arbeidslivet, er ensomme i omsorgsboliger, har økte rus- og psykiske vansker, er bostedsløse eller har ikke funnet sin plass i nord etter flukt. Mange trenger

Tverrprofesjonell samarbeidslæring. Foto: Ola Thyholdt Reibo.

støtte til å kunne delta i meningsfulle aktiviteter etter evne, behov og interesse – bærekraftig, ressursutløsende støtte som bidrar til at «ingen skal utelates». Creek (2015) framhever at ergoterapeuter trenger å utvikle en politisk dimensjon forankret i menneskerettigheter og sosial rettferdighet. I praksis fordrer det rett person, til rett tid, på riktig måte og på rett plass, hevder forbundslederne i de nordiske ergoterapeutforbundene. Ergoterapi bidrar til å løse samfunnets helse- og velferdsutfordringer (Ness et al 2020).

BÆREKRAFTIG ERGOTERAPEUTUTDANNING

Begrepet bærekraftig utdanning ble innført i forbindelse med FNs utdanningstiår rundt tusenårskriften. Det finnes ikke en enhetlig definisjon, men kjennetegn er tverrfaglig og holistisk tilnærming. Det handler om å gi framtidige generasjoner verdier, kunnskaper, ferdigheter og holdninger som trengs for å oppnå bærekraftig utvikling (Utdanningsforbundet 2017, Sinnes 2015). Varierte pedagogiske undervisningsmeto-

der som fremmer kritisk tenkning, samarbeidsevner, evne til problemløsning og handlingskompetanse, er nødvendig (Sinnes 2015, Sundstrøm 2016).

WFOT tok allerede i 2012 aktiv stilling til at det er sentralt for ergoterapifaget å bidra inn mot bærekraftig utvikling både innad i faget og i samarbeid med klienter og nærmiljø. I undervisningssammenheng innebærer det kritisk å vurdere praksismodeller og utvide klinisk resonnering samt utvikle nytt undervisningsmaterieil.

Ergoterapeutstudiet vektlegger Nord-Norges spesielle forhold, som spredt geografisk bosetting, flerkulturelt samfunn, helseproblemer grunnet klima og arbeidsforhold (Nilsskog & Jentoft 2015). Lærere ved UiT har også engasjert seg globalt for å utvikle bærekraftige ergoterapeututdanninger med utvikling av studieplaner både i Russland, Zambia (Olsen et al., 2016) og etablering av ergoterapeututdanning i Palestina (Jentoft 2009).

PEDAGOGISK PLATTFORM

Ved bachelorutdanningen i

Tromsø har vi som mål å utdanne ergoterapeuter som skal bidra til bærekraftig utvikling i samfunnet. Design av emner fordrer samstemthet mellom læringsutbyttebeskrivelser, læringsressurser og -aktiviteter og vurderingsformer (Biggs & Tang 2011). Didaktikk omhandler overveielser om hva vi skal gjøre (mål og innhold), hvordan gjøre det (metodisk/pedagogisk tilnærming), og hvorfor (overveielser, begrunnelser) (Hiim & Hippe 2009).

Problembasert læring (PBL) er vår pedagogiske plattform for studentenes læring. Kompetent profesjonsutøvelse krever faglig kunnskap og samarbeids- og problemløsningsevne. Det oppøver studentene seg gjennom utforskende arbeid i basisgrupper. Her anvendes lærings situasjoner og metoder som simulerer autentisk praksis og stimulerer til dybdelæring. Læringsaktivitetene sentreres om resonneringsmåter (Shell 2019) og problemløsningsstrategier som erfarne praktikere anvender mer eller mindre intuitivt og automatisk (Pettersen 2017). Ulike utfordringer fremmer faglig refleksjon over virkelige situasjoner. Disse er knyttet til forventet læringsutbytte, utvalgt kjernelitteratur, forelesninger og ferdighetstrening. Egenstudier har stor plass i PBL. Gjennom studentaktive læringsformer som seminarer og arbeidskrav fremvises, diskuteres og evalueres studentenes kompetanseutvikling. Studentene deltar også i tverrprofesjonelle samarbeidslæringsprosjekt (TPS). Dette er et stort satsingsområde ved UiT (Jentoft 2020a, Furu 2020, Norbye 2016).

Som lærere ved utdanningen har vi mange roller. Vår hovedrolle overfor studentene er først og fremst å være en veileder. Vi skal

lede (guide) og lette (fasilitere) læringsprosessen for studentene (Pettersen 2017). Som veiledere skal vi være en metakognitiv guide, en som viser, demonstrerer og støtter. I overført betydning er vi i kraft av veileder en rollemodell for (ergoterapeutisk) refleksjon, tenkemåte og læring. Systematisk å bringe inn problematiske situasjoner og utfordringer for «reflection-in-action» (jamfør Schön 1983) er derfor viktig.

Videre belyses pedagogiske innhold i studiets emner. Fokus rettes mot læringsformer som kan styrke studentenes bærekraftige kompetanseutvikling. Utdanningen har valgt å organisere hoveddelen av studieprogrammet ut fra et livsløpsperspektiv.

MENNESKE I AKTIVITET

Studentene starter studiet med å utforske aktivitetens betydning i hverdagslivet med utgangspunkt i egne erfaringer og teori fra ergoterapi og aktivitetsvitenskap. Det etableres en grunnleggende kunnskap om menneskets forutsetninger for deltakelse i meningsfull aktivitet der studentaktive læringsformer og praksisnære eksempler tilstrebes. Universell utforming av samfunnet, menneskesyn og menneskerettigheter knyttes til deltakelse (jamfør bærekraftsmål 4, 10 og 11). Gjennom simulering og seminarundervisning utvikler studentene bevissthet om eget aktivitetsliv og livssituasjon og livsmuligheter til mennesker med funksjonsnedsettelser. Ulike perspektiver på helse og funksjonshemming drøftes (jamfør bærekraftsmål 3). Det tilstrebes at studentenes erfaringer og ressurser anvendes aktivt i gruppeundervisning. De skal utvikle sin samarbeidskompetanse fra studiestart. Det bygges opp et

stort engasjement blant studentene for urettferdighet knyttet til muligheter for aktivitetsdeltakelse. For eksempel har studentene en dag hvor de får egenerfaring med å være avhengig av rullestol i offentlige bygg og byrom. Her gjør studentene viktige erfaringer som de tar med seg videre i studiet.

Gjennomgang av emnet viser at vi innen aktivitetsanalyse utfordres til ytterligere å tematisere hva som kan være bærekraftige aktiviteter. Nye opplegg for å forsterke kunnskap om etnisitet og kulturell kompetanse og kunnskap om marginaliserte gruppers muligheter i samfunnet er allerede under utvikling.

FELLESKURS HELSEFAKULTETET

Allerede første semester arrangeres et fellesemne (10 studiepoeng) som omhandler kunnskap om helsetjenesten, etikk, kommunikasjon og tverrprofesjonelt samarbeid og andre tema som er felles for helsearbeidere, psykologer og farmasøyter. Læring skjer i en akademisk kontekst, herunder kritisk kildebruk, skriftlig og muntlig presentasjon av fagstoff.

HELSE, AKTIVITET OG DELTAKELSE HOS BARN

Emnet omhandler barn og deres magiske lekeunivers. Studentene lærer og utforsker hvordan samspillet mellom barn, familie, nærpå personer og omgivelser kan påvirke barnets aktivitetsmuligheter i hjem, barnehage, skole og fritid. Studentene lærer om og av barn, blant annet i en ukes barnehagepraksis. Det øves på observasjon og samhandling med barn i lek og vurdering av barns lekeplass og/eller uteområde ut ifra prinsipper for universell utforming (jamfør bærekrafts-

Utforskning av offentlige bygg og byrom.
Foto: Benedikte Abrahamsen

mål 11). Førskolebarn kommer til campus der studentene lærer å vurdere deres skriveforberedende ferdigheter. De lærer å vurdere barns skolesituasjon og behov for tilrettelegging av skolehverdagen gjennom ferdighetstrening (jamfør bærekraftsmål 4). FNs barnekonvensjon og bærekraftsmål om god helse og livskvalitet tematiseres i forhold til lokal og global kontekst.

Gjennomgangen av emnet har tydeliggjort at det må utvikles undervisningsaktiviteter med sterkere fokus på minoritetsgrupper og barn med samisk tilhørighet. Også undervisning om oppvekstvilkår inkludert omsorgssvikt, sosioøkonomiske problemer og diskriminering må styrkes (jamfør bærekraftsmål 16).

HELSE, AKTIVITET OG DELTAKELSE HOS UNGDOM

Emnet vektlegger ungdommers aktivitetsmuligheter og utfor-

Barn på besøk. Foto: Stig Brøndbo.

dringer i hverdagen. Vi har flere seminarer med omvendt undervisning (jamfør Låg og Sæle 2019) med en samfunnskritisk tilnærming til aktivitetsmuligheter og -begrensninger. Tilegnelse av relasjonell og terapeutisk kompetanse står sentralt. Fokuset er på forebygging og helsefremming (jamfør bærekraftsmål 3). Øvelse skjer i ferdighetstrening og rollespill. Studentene lærer å opptre aktivitets- og ressursorientert i sin tilnærming, men oppøver også ferdigheter med å takle utfordrende situasjoner som forebygging av selvmord. Gjennom veiledete studentaktive læringsformer som «kreativt verksted» (Jentoft & Mathisen 2015) lærer studentene å planlegge og lede grupper. Vi har fokus på begrenset økonomi og gjenbruk (jamfør bærekraftsmål 12). Masker lages av gamle T-skjorter og skulpturer av pappesker eller snø ute. Kjøkkenutstyr blir raskt til musikkinstrumenter, klipping og liming av tekster fra aviser blir til vakker poesi.

I gjennomgang av emnet ser vi behov for enda sterkere fokus på urfolk, minoriteter og subkulturer.

HELSE, AKTIVITET OG DELTAKELSE HOS VOKSNE

Dette emnet har fokus på den voksne befolkningen og deres deltakelse i aktivitet og samfunns- liv. Tematikker er knyttet til universell utforming, velferdsteknologi, rehabilitering, tilrettelegging og arbeidsinkludering. Deltakelse i arbeid og meningsfulle virksomheter har stor betydning for menneskers økonomi, helse og livskvalitet (jamfør bærekraftsmål 8 og 11). I undervisning brukes film, dokumentarer og autentiske eksempler fra media for å fremme forståelse, empati og engasjement. I basisgrupper har de case som tematiserer personer som lever i marginaliserte livssituasjoner, med varige funksjonsnedsettelser og/eller med rusavhengighet og alvorlig psykiske lidelser. I omvendt undervisning foreleser og ferdighetstrener studentene hverandre.

Tema som må løftes mer eksplisitt, er likeverdige helsetjenester for minoriteter (i særdeleshet mennesker med utviklingshemming) og for samisk urfolk. Likestilling mellom

kjønn må også på agendaen (jamfør bærekraftsmål 5).

HELSE, AKTIVITET OG DELTAKELSE HOS ELDERE

I emnet fokuseres det på at eldre både kan være en samfunnsressurs og mottakere av ergoterapi-tjenester. Studentene jobber med hvordan aldring, alderisme samt ulike sykdommer og skader kan medføre konsekvenser for Eldres hverdagsaktiviteter. Undervisningen legger vekt på å fremme Eldres helse og forebygge isolasjon, samt å ivareta Eldres rett til aktiv deltakelse i egne hverdagsaktiviteter i sitt nærmiljø. I omvendt undervisning foreleser og ferdighetstrener studentene hverandre. I basisgruppene jobber de ut ifra en samfunnskritisk tilnærming til hvilke aktivitetsmuligheter og hjelpetilbud som er tilgjengelige for eldre i det norske samfunn og i deres lokalmiljø (jamfør bærekraftsmål 11). Det er viktig med hensyn til hvordan morgendagens ergoterapeuter kan engasjeres i utforming av politikk som ivaretar den eldre befolkningens muligheter til meningsfulle aktiviteter også i livets siste fase.

Framtidige utfordringer ligger i hvordan vi skal bruke de eldre som ressurs i utdanningen. Møter mellom eldre og studenter kan implementeres mer i læring. Videre har vi utfordring med å finne kompetente ergoterapeuter for å anvende Lifestyle Redesign, en tilnærming egnet for å fremme bærekraft (Shann et al., 2018). Vi må jobbe mer med hvordan vi skal styrke studenters kompetanse for å møte den Eldres spirituelle behov, og jobbe mer med hvordan samfunnets syn på døden avspeiler seg i måten vi møter mennesker på i livets siste fase.

ETIKK, VITENSKAPSTEORI OG FORSKNINGSMETODER

Studenter i høyere utdanning skal tenke selv, tenke nytt og arbeide kunnskapsbasert for å kunne bli en samfunnsaktiv profesjonsutøver (Kunnskapsdepartementet 2017a). Det er viktige bidrag til bærekraftige helsetjenester. Hel 1700 er et fellesemne (10 studiepoeng) for radiograf-, ergoterapeut-, fysioterapeut- og tannpleiestudenter i vitenskapsteori, forskningsmetode og etikk. Kunnskap tilegnes gjennom hybrid læring, som er en blanding av digitale læringsformer og veiledet undervisning i klasserommet. Studentene får innsikt i hvordan ny kunnskap utvikles og valideres i de ulike fagene, samt hva som kjennetegner anerkjent akademisk og vitenskapelig praksis til forskjell fra ulike former for kvasivitenskap (Andersen 2010, Jentoft 2020c). Studentene lærer kritisk gransking av forskningsartikler, en kompetanse som er viktig for å begrunne bærekraftig ergoterapi både økonomisk, politisk og faglig.

Utfordringene med nettbasert undervisning er å gjøre kunnskap til gjenstand for dypere refleksjoner. Studentene trenger lærerstøtte til å bli bevisst integrasjon mellom forskning, profesjonsutøvelse i praksis og kunnskapsutvikling i eget fag. Lærestoffet må forenkles for å skape klarhet for studenter som utdanner seg til yrkesutøvere og ikke forskere (Jentoft 2020c).

FOLKEHELSE OG UNIVERSELL UTFORMING

Dette emnet handler eksplisitt om bærekraftig utvikling (jmfør bærekraftsmål 1, 2, 3, 5, 6 og 7). I første del tematiseres globale helseutfordringer og sammenhenger mellom globale og lokale forhold.

Studentledet kreativt verksted. Foto: Rita Jentoft.

Litteraturseminar. Foto: Vår Mathisen.

Sammenheng mellom globale og lokale helseutfordringer blir aktivt brukt i undervisningen med ulike problemstillinger som: Hvordan kan ergoterapeuter jobbe aktivitetsbasert med katastrofeberedskap? Hvordan bidra til utvikling av helsefremmende lokalsamfunn og ivaretagelse av enkeltmenneskers og gruppers rett til aktivitet og deltakelse? Undervisningen adresserer hvordan strukturelle forhold som politikk, økonomi og utforming av omgivelser og

tjenester påvirker mulighet for aktivitet og deltakelse og helse (eksempelvis stigmatisering, diskriminering, lovverk, rettigheter og universell utforming). Politisk praksis i ergoterapi har særlig fokus på hvordan ergoterapeuter kan være med på å bedre levekår og fremme deltakelse for grupper som lever i marginaliserte livssituasjoner, som for eksempel flyktninger og asylsøkere, barn i fattige familier og ensomme eldre.

BACHELOROPPGAVE

Bacheloroppgaven gir faglig fordypning i et avgrenset tema innen ergoterapi. Oppgaven skal være relatert til teori og forskning fra ergoterapi/aktivitetsvitenskap og eventuelt andre fag. Studentene får erfaring med å forstå og anvende vitenskapsteori og forskningsmetoder. I gjennomgang av emnet ser vi at mange av studentenes oppgaver kan knyttes an til bærekraftsmål og bærekraftig utvikling. Tematikker som studenter har vært opptatt av, er mange, eksempelvis: tilgjengelige fellesarealer (universell utforming), barns lek og utdanning, flyktningers begrensede aktivitetsmuligheter i mottak, god helse og utvikling for mennesker med utviklingshemming, psykisk uhelse og eldre i sykehjem. Framover ser vi det sentralt å få til samarbeid om bachelorprosjekter med aktuelle aktører i praksisfeltet (jamfør bærekraftsmål 17).

VEILEDNING, LEDELSE, FORVALTING OG FORMIDLING

I emnet Veiledning, ledelse, forvaltning og formidling av ergoterapeutisk virksomhet anvender studentene sin kompetanse tilknyttet helse- og velferdssystemet gjennom argumentasjon om hvordan bidra til kvalitetsutvikling av tjenester. De anvender forvaltningskompetanse de har tilegnet seg i løpet av studiet, og tar i bruk lovverk i saksbehandling. Gjennom undervisning og ferdighetstreninger utvikler studentene sine ferdigheter i veiledning. De formidler ergoterapi og ergoterapeuters kompetanse via egnede formidlingskanaler, som postere og kronikker.

Emnets eksamen tar utgangspunkt i utradisjonelle stillingsannonser i ergoterapeutisk øyemed.

Eksamensformen gir rom for nytenkning og mulighet å tenke ergoterapi i en bredere kontekst.

PRAKSISSTUDIER

En tredjedel av studietiden foregår i praksis ved ulike felt i helse- og velferdstjenesten i Nord-Norge. Vi har korte praksisperioder (tre dagers intropraksis, én uke i barnehage), og tre lengre praksisperioder (syv, åtte og ni uker).

I førsteårspraksis er brukermedvirkning sentralt. Studentene fokuserer på å forstå klienters aktivitetshistorie og deltakelse ut fra en kartlegging og vurdering av individuelle og miljømessige forhold. Studentene øver seg på relasjonsbygging samtidig som de innhenter lokal kunnskap om samfunnsmessige forhold som påvirker enkeltpersoner og den faglige virksomheten de inngår i.

Andreårs praksisperiode er todelt. Første del omhandler arbeidshelse. Grupper med studenter får reelle henvisninger fra arbeidstakere som har behov for vurdering og tilrettelegging av sin arbeidsplass for å fremme varig arbeid (jamfør bærekraftsmål 8). Andre del er i kommune- og spesialisthelsetjeneste, hovedsakelig innen rus og psykisk helse. Ergoterapeutisk arbeidsprosess i klinisk arbeid er i fokus. Flere studenter får førstehåndserfaring med «å tenke utenfor boksen», da økonomi impliserer og kompliserer gjennomføring av brukers ønsker (jamfør bærekraftsmål 1) og ergoterapeutens anbefalinger. Studentene må ofte tenke tiltak ut ifra begrensede midler. For studentene kan det oppleves diskriminerende (på vegne av brukere) og krevende. Samtidig kan det tvinge/gi mulighet for bruker og ergoterapeut til å tenke forbruk og gjenbruk (jamfør bærekraftsmål 2).

Gjennom tredjeårspraksis løfter studentene blikket fra enkeltbrukere til grupper som står i fare for stigmatisering eller manglende engasjement og deltakelse i hverdagsaktiviteter, arbeid og/eller samfunnsliv (jamfør bærekraftsmål 3). Studentene planlegger, implementerer, gjennomfører og evaluerer et eget prosjekt som skal bidra til økt engasjement og deltakelse for «sin» brukergruppe. Videre øver de blant annet på å vurdere hvordan maktforhold, privilegier og politisk praksis påvirker personens muligheter til deltakelse (jamfør bærekraftsmål 12). Formidling av tiltak til klienter, pårørende, administrative ansatte på praksisplassen og politikere står sentralt i emnet for å fremme brukergruppens rettigheter til deltakelse. Praksisplassene er i kommune- og spesialisthelsetjeneste, også innen rus og psykisk helse.

Studenter tilbys også utradisjonell praksis hvor ergoterapi ennå ikke er etablert. Studentene blir da veiledet av andre yrkesgrupper i tillegg til faglærer fra utdanningen. Eksempler på slike praksiser har vært barnehager, skoler, SMISO (Senter mot incest og seksuelle overgrep) og Røde Kors.

Studentene har tilbud om utenlandspraksis i Norden, England og Zambia. I overkant av 100 studenter har hatt praksis i ulike organisasjoner som Mental helse, offentlige sykehus og klinikker og private rehabiliteringssenter i Zambia. Mange av klientene studentene kommer i kontakt med, lever under svært marginale levekår og har lite eller ingen kontakt med helsetjenestene (Olsen 2017, Nilsskog & Jentoft 2015).

I Zambia utfordres studentene til å jobbe med få ressurser både

når det gjelder materiell og øvrige helsetjenester. Sykehus og familierne har sjelden tilgang på, eller råd til hjelpemidler. De samarbeider med familien om å lage hjelpemidler av lokale ressurser. Hvetemel og papir blir til spesialtilpassede stoler og stativ for gåtreening, grener blir til krykker.

Tromsøstudentene utgjør en kjærkommen utvidelse og styrking av fagmiljøet for ergoterapeuter i Zambia og bidrar med ny og oppdatert kunnskap til sine «kolleger». Samtidig gir praksisen studentene verdifull læring i forhold til kulturell kompetanse, og en erfaring på mange av de feltene som etterspørres for morgendagens utøvere; fleksibilitet, kreativitet og samarbeidskompetanse.

VEIEN VIDERE FOR BÆREKRAFTIG ERGOTERAPI I NORD

Gjennomgangen av emnene har bevisstgjort oss på at vi i stor grad underviser om bærekraftig utvikling, men uten at vi har brukt ordet bærekraftig, eller eksplisitt satt vår ekspertise og kunnskap om aktivitet og aktivitetsdeltakelse i bekjempelsen av de store globale utfordringer (jamfør Aoyama, 2014, Persson & Erlandsson 2014). Vi må tydeliggjøre for studentene at ergoterapeuter kan muliggjøre individuell kapasitet, styrke sosial deltakelse, og på den måten bidra til å transformere områder, grupper og/eller samfunn til å bli mer bærekraftige (jamfør Piskur 2013). Vi må fortsette diskusjonen om sammenheng mellom bærekraftig deltakelse i meningsfulle virksomheter, helse, klimaendringer, og hvordan vi kan styrke integrering av bærekraftig utvikling gjennom ergoterapeututdanningen.

Gjennomgangen av emnene har også gjort oss opp-

Flere Tromsø-studenter har hatt praksis i Zambia. Foto: Marianne Olsen.

merksomme på at vi bruker et mangfold av ulike læringsformer som fremmer samarbeid, kritisk tenkning, evne til problemløsning og handlingskompetanse. Eksempelvis kreativt verksted, seminar, ulike ferdighetstreninger og praksis vi ser er viktige bidrag inn mot utvikling av verdier, kunnskaper, ferdigheter og holdninger som trengs for å oppnå bærekraftige ergoterapeuter (jamfør Utdanningsforbundet 2017). Aktuelle avisutklipp, filmer og dokumentarer og samfunnsaktuelle hendelser/politiske situasjoner brukes i undervisning. Studentene får feedback fra medstudenter, lærere og praksisfelt. Vi vil hevde at vår utdanning er utforskende og utviklende. Vi bestreber å lage læringsmiljø som stimulerer til nysgjerrighet, og hvor studentene får stå på scenen. Det skaper en plattform for studentene til å artikulere kunnskapen sin og finne motivasjon til ny læring (jamfør Johansen & Gramstad 2020). Det er viktig for at «ingen skal utelates».

Vårt lærerlag på syv personer med variert klinisk og akademisk kompetanse har gjennom 30 år opparbeidet seg variert pedagogisk kompetanse og erfaring. Vi

har «landet» etter år med gjennomtrekk av lærere og fusjoner med høgskoler og universitet. Samarbeidsklimaet er godt, både mellom oss og studentene. Små kull gjør at vi blir godt kjent med studentene. Det er kort vei fra klasserommet til våre kontor. Studentene kommer ofte til oss for å snakke om hva de strever med eller synes er faglig spennende. Et slikt klima mener vi også gir bærekraftig utdanning.

Gjennomgangen av emnene gjorde oss oppmerksomme på at vårt geografiske område med tilhørende klima og folk er altfor inneforstått for oss. Vi må i mye større grad løfte fram og tematisere Nord-Norge som multikulturelt, med urfolk, utfordrende økonomi og politikk som ikke alltid omfavner de svakeste. Bærekraftsmål som omhandler utrydding av fattigdom og likestilling mellom kjønnene, må tydeliggjøres i studiet. Det er også blitt synlig for oss at vi har lite fokus på mennesker med utviklingshemming, til tross for at det er gruppen som i vårt samfunn er mest utsatt for brudd på menneskerettigheter og ekskludert fra bærekraftig utvikling (Regjeringen 2016).

Tabell 1: § 2 Felles læringsutbytte i forskrift for felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger

Læringsutbyttebeskrivelsene skal være i tråd med Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring. Etter fullført helse- og sosialfagutdanning skal kandidaten ha følgende læringsutbytte: Kandidaten:

- 1 kan identifisere, reflektere over og håndtere etiske problemstillinger i sin tjenesteutøvelse
- 2 har kunnskap om inkludering, likestilling og ikke-diskriminering, uavhengig av kjønn, etnisitet, religion og livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder, slik at kandidaten bidrar til å sikre likeverdige tjenester for alle grupper i samfunnet
- 3 har relasjons-, kommunikasjons- og veiledningskompetanse som gjør kandidaten i stand til å forstå og samhandle med brukere, pasienter og pårørende. Videre kan kandidaten veilede brukere, pasienter og pårørende og relevant personell som er i lærings-, mestrings- og endringsprosesser.
- 4 kan samhandle både tverrfaglig, tverrprofesjonelt, tverrsektorielt og på tvers av virksomheter og nivåer, og initiere slik samhandling
- 5 har kunnskap om og forholder seg til helse- og sosialpolitikk og kan anvende oppdatert kunnskap om helse- og velferdssystemet, lover, regelverk og veiledere i sin tjenesteutøvelse. Kandidaten skal også kjenne til samers rettigheter, og ha kunnskap om og forståelse for samenes status som urfolk.
- 6 forstår sammenhengene mellom helse, utdanning, arbeid og levekår, og kan anvende dette i sin tjenesteutøvelse, både overfor enkeltpersoner og grupper i samfunnet, for å bidra til god folkehelse og arbeidsinkludering
- 7 har kunnskap om sosiale og helsemessige problemer inkludert omsorgsvikt, vold, overgrep, rus- og sosioøkonomiske problemer og kunne identifisere og følge opp mennesker med slike utfordringer. Kandidaten skal kunne sette inn nødvendige tiltak og/eller behandling, eller henvise videre ved behov.
- 8 kan vurdere risiko for uønskede hendelser og kjenner til metoder for å følge opp dette systematisk
- 9 har kunnskap om barn og unge og er en utøver som ivaretar deres behov for behandling og/eller tjenester og kan sikre deres medvirkning og rettigheter
- 10 kan tilegne seg ny kunnskap og kan foreta faglige vurderinger, avgjørelser og handlinger i tråd med kunnskapsbasert praksis. Kandidaten skal også kunne dokumentere og formidle sin faglige kunnskap.
- 11 kjenner til nytenkning og innovasjonsprosesser og kan bidra til tjensteinnovasjon og systematiske og kvalitetsforbedrende arbeidsprosesser
- 12 har digital kompetanse og kan bistå i utviklingen av og bruke egnet teknologi både på individ- og systemnivå.

Sentralt i studentenes kompetanseutvikling står 12 læringsutbyttebeskrivelser fra felles forskrift for helse- og sosialfagutdanninger (se tabell 1). Disse er integrert i den nasjonale retningslinje for ergoterapeututdanning med ulik dybde og omfang (Jentoft et al 2020b). UiT utvikler nå pedagogiske opplegg knyttet til flere av disse. Tverrprofesjonell samarbeidslæring, minoriteter, samisk urbefolkning, innovasjon og teknologi er særlige satsingsområder. Dette har betydning for

utvikling av bærekraftige pedagogiske opplegg både tverrprofesjonelt og fagspesifikt.

Med innføring av nytt kvalifikasjonsrammeverk har resultatkravet til studenter økt (Kunnskapsdepartementet 2017b). For å kunne prestere fortløpende, anvender studenter memorering som læringsstrategi (Pettersen 2017). Andersen (2010) advarer mot ensidig fokus på læringsutbytter som ikke skaper annen motivasjon enn å bestå eksamen. Utvikling av ny kunnskap, kritisk

og kreativ tenkning fordrer et skifte fra overfladisk til dybdelæring. Ifølge Marton et al. (1976) utvikles dybdelæring gjennom refleksjon over egen læring og utforskning av læring i kjente og ukjente situasjoner. Om våre studenter skal bli dyktige(re), bærekraftige innovative ergoterapeuter som har lært seg selv å kjenne og er trygge på å samarbeide med andre, må testkulturen utfordres.

Arbeidet med artikkelen har styrket fokuset på utdanningens pedagogiske plattform. Studenter bør i større grad selv bringe inn problemstillinger som er inspirerende for dem. Vi har en miljøbevisst generasjon som er i ferd med å bli voksne. Utvikling og forandring kommer ikke av seg selv. Studentene trenger ikke bare å fylles med kunnskap. Kunnskapsutvikling handler ikke bare om fakta og randomiserte kontrollstudier. Studentene må bli bevisst hvordan de lærer. Livslang vedvarende utforskning og læring er fundament for en verden i forandring. Studentene trenger å utvikle engasjement, kritisk tenkning og samarbeid i tverrprofesjonelle team. Studenter og lærere må heve den kritiske ergoterapeutstemmen og i større grad ta plass i det offentlige rom og melde oss inn i diskusjoner og debatter.

Jubilantene har mye spennende å ta fatt på!

Kilder

- Andersen, H. L. (2010). «Constructive alignment» og risikoen for en forsimplende universitetspedagogik. *Dansk Universitetspaedagogisk Tidsskrift*, 9, 30-35
- Aoyama, M. (2014). Occupational therapy and environmental sustainability. *Australian occupational therapy journal*, 61(6), 458-461
- Biggs, J. and Tang, C. (2011). *Teaching*

- for quality Learning at University. The Society for research into Higher Education & Open University Press.
- Brundtland, G. H., & Dahl, O. (1987). Vår felles framtid. World Commission on Environment and Development. Oslo.
- Creek, J. (2015). Twenty-first century occupational therapy. I Arntzen, A. Gramstad & Jentoft, R. (red.), *Ergoterapi – mangfold og muligheter* (s. 119–131). Stamsund: Orkana Akademisk.
- Furu, R. (2020): Studentenes erfaringer fra deltakelse i en digital læringsressurs om tverrprofesjonelt samarbeid. I Thoresen & Norbye (red): *Kunnskapsutvikling i helsefaglig profesjonsutøvelse*. Orkana Akademisk. (under publikasjon)
- Hiim H, Hippe E (2009). Undervisningsplanlegging for yrkesfaglærere. Oslo: Gyldendal.
- Jentoft, R. (2020a). Boundary-crossings among health students in interprofessional geropsychiatric outpatient practice: Collaboration with elderly people living at home. *Journal of Interprofessional Care*, open access.
- Jentoft, R. et al (2020b): RETHOS – utdanning av fremtidens ergoterapeuter, *Ergoterapeuten* (4), 20–30.
- Jentoft, R. (2020b): Viten skapt gjennom fleksibel læring. I: Thoresen & Norbye (red): *Kunnskapsutvikling i helsefaglig profesjonsutøvelse*. Orkana akademisk.
- Jentoft, R. & Mathisen, V. (2015). Kreativt verksted – en læringsarena for utforskning av terapeutisk kompetanse. I Arntzen, A. Gramstad & Jentoft, R. (red.), *Ergoterapi – mangfold og muligheter* (s. 83–103). Stamsund: Orkana Akademisk.
- Jentoft, R. (2009, November). Facilitating practical knowledge by using ECT. In *Seminar. Net*, 5(1)
- Jentoft, R. (2008): Utdanning av ergoterapeuter i Palestina, et samarbeidsprosjekt mellom Bethlehem Universitet og Norsk Ergoterapeutforbund gjennom 11 år. *Ergoterapeuten*, 3, 10–15
- Johansen, S. & Gramstad, G. (2020). «Hvilke områder kan jeg trumfe på?» Utvikling av faglig identitet hos ergoterapeutstudenter. *Ergoterapeuten*, 1, 34–41
- Kunnskapsdepartementet (2017a). Meld. St. 16 (2016–2017). Kultur for kvalitet i høyere utdanning.
- Kunnskapsdepartementet (2017b). Forskrift om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanningene.
- Låg, T., & Sæle, R. G. (2019). Does the flipped classroom improve student learning and satisfaction? A systematic review and meta-analysis. *AERA open*, 5(3), 2332858419870489.
- Mathisen, V. & Sørly, R. (2020). Brukermedvirkning i samiske områder: praktisering av urfolkskunnskap innen psykisk helsevern. *Tidsskrift for forskning i sykdom og samfund*, ISSN 1604-3405 (under publisering).
- Ness, N.E et al. (2020). Bærekraftig samfunnsutvikling inkluderer ergoterapi. *Kronikk, Dagens medisin*, 09/2020
- Ness, N.E. (2018): På barrikadene for rett til aktivitet og deltakelse, *Ergoterapeuten* 1, 32–37
- Nilsskog, G. & Jentoft, R. (2015). Ergoterapeututdanningen i Tromsø – oppstart og utvikling. I Arntzen, A. Gramstad & Jentoft, R. (red.), *Ergoterapi – mangfold og muligheter* (s. 21–47). Stamsund: Orkana Akademisk.
- Norbye, B. (2016): Healthcare students as innovative partners in the development of future healthcare services: An action research approach. *Nurse Education Today*, 46, 4–9
- Olsen, M. (2017). Organisasjonen Response Network-med litt annerledes tilnærming til utvikling og bistand. *Munin, UiT Norges arktiske universitet*.
- Olsen, M., Wilson, A., & Beeson, J. (2016). Developing a curriculum in occupational therapy for Zambia. *World Federation of Occupational Therapists Bulletin*, 72(2), 71–75
- Piškur, B. (2013). Social participation: Redesign of education, research, and practice in occupational therapy. *Scandinavian journal of occupational therapy*, 20, 2–8.
- Persson, D., & Erlandsson, L. K. (2014). Ecopation: Connecting sustainability, glocalisation and well-being. *Journal of Occupational Science*, 21(1), 12–24
- Pettersen, R. C. (2017). Problembasert læring for studenter og lærere. Introduksjon til PBL og studentaktive læringsformer. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Regjeringen (2020). 2030-agendaen med bærekraftsmålene https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/utviklingssamarbeid/bkm_agenda2030/id2510974/ (lest 21.10.2020).
- Regjeringen (2016). NOU 2016: 17. På lik linje – Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming. Avgitt til Barne- og likestillingsdepartementet 3. oktober 2016.
- Schell, B.A.B. (2019). Professional Reasoning in Practice. In B.A.B. Schell & G. Gillen (red.), *Willard and Spackman's Occupational Therapy* (s. 482–497). 13th edition, Philadelphia, Wolters Kluwer.
- Shann, Samantha, et al. (2018). Sustainability Matters: Guiding Principles for Sustainability in Occupational Therapy Practice, Education and Scholarship.
- Schön, D. (1983). *The Reflective Practitioner: How professionals think in action*. London: Temple Smith.
- Sinnes, A. T. (2015). *Utdanning for bærekraftig utvikling; hva, hvorfor og hvordan?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Sundstrøm, E. M. (2016). *Utdanning for bærekraftig utvikling (UBU) fra et lærerperspektiv: En studie av naturfaglæreres perspektiv og undervisningspraksis av UBU*. Masteroppgave i biologi – lektorutdanning. Fakultet for naturvitenskap og teknologi. Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet.
- Utdanningsforbundet (2017). *Handlingsplan for Utdanningsforbundets arbeid med klima og bærekraftig utvikling*. 2017–2019.
- Biggs, J. and Tang, C. (2011). *Teaching for quality Learning at University*. The Society for research into Higher Education & Open University Press.
- Furu, R. (2020): Studentenes erfaringer fra deltakelse i en digital læringsressurs om tverrprofesjonelt samarbeid. I Thoresen & Norbye (red): *Kunnskapsutvikling i helsefaglig profesjonsutøvelse*. Orkana Akademisk. (under publikasjon)
- Helse og omsorgsdepartementet (2011). *Innovasjon i omsorg*, NOU 11:2011.